

Köken olarak «pozitif» konum (pozisyon), «negatif» olumsuzlama (negasyon) ile ilgilidir. Nasıl olup da birbirlerine karşıt duruma gelmiş olabilirler?

Bir ihtimal, statüko mekansılara dayalı düşünmede mevcut konumlardır; statükocular pozitifdir; statükoyu değillemeye, olmaz kılmaya kalkışanlar ise negatiftir. Bu ya da başka bir yoldan negatif ve pozitif menfi ve müspet, lehte ve aleyhte gibi ikiliklere tekabül ederek birbirlerinin karşıtı olarak kullanılır olmuştur ve bu durum Türkçeye özgü değildir. Türkçeye özgü olan «olumlu», «olumsuz», «olumlama» ve «olumsal»ın aynı kökenden «olum»dan gelmelerine karşın, kökenine dayalı çağrışımlarla kullanılmaları halinde, yaygın kullanılan içerikleriyle çelişik sonuçlara varıldığı gibi, birbirleriyle yaygın kullanılan içeriklerinde bulunmayan bağların da ortaya çıkmasıdır. «Pozitif» ve «negatif» kavramlarında, ya da «olumlu» ve «olumsuz» kavramlarında gözlenen bu dilsel garabetler, düşünmeyi zorlaştırıp karmaşılaştırarak düşünme hevesini kırar ya da temkinsiz heveslileri çarpıklığının farkına varamayacakları çarpıcı düşüncelere sevk ederler.

«Göre»nin de kendince zorlukları vardır. Öncelikle “Masa kitaba göre büyüktür.” denebilir. Büyüklük/küçüklük hem masa hem kitap için söz konusudur; büyüklük/küçüklük bakımından karşılaştırıldığında biri diğerine göre büyük ya da küçüktür. Bir de “Masa bana göre büyüktür.” denebilir ki bu durumda masayla “ben” denilen karşılaştırılmaz; “ben” denilen masayı zihnindeki bir standartla karşılaştırır, hatta buna bile gerek yoktur, hiçbir karşılaştırma yapmadan masanın küçültülmesi gerektiği içine doğmuş da olabilir.

“Doğal olanlar nasıl doğayı oluşturuyorsa, doğal olmayanlar da kültüredir, kültürü oluşturur. Biz ondan söz etmesek bile doğaylaızdır, bizi etkiler, bizden etkilenir; kültür olmasa bile doğa fiilen bulunur; bu bağlamda doğa fiilen olumludur. Fakat, kültür doğa olmasaydı fiilen olmazdı; ancak kültür doğanın olumsuzlaması olarak ortaya çıkar; bu bağlamda kültür fiilen olumsuzdur.” dediğinde «pozitif»in, «negatif»in, «olumlu»un, «olumsuz»un ve «göre»nin kafa karıştırıcılıkları daha ileri çözümlenmeyi sürekli kirletir. Her şeyden önce, doğa (masanın büyüklüğünün kitaba göre olduğu gibi) başka bir şeye göre değildir, ancak (masanın büyüklüğünün bana göre olduğu gibi) göreliği bulunur. Kültür ise

hem (masanın büyüklüğünün kitaba göre olduğu gibi) başka bir şeye göredir, hem de (masanın büyüklüğünün bana göre olduğu gibi) göreliği bulunur. İkinci tür görelilik her ikisinde de ortak olduğuna göre bu görelikten söz etmeye gerek yoktur; ilk tür görelilik uyarınca, “Doğanın göreliği yoktur, mutlaktır; kültürün göreliği vardır, izafidir” denebilir. Bu durumda olumlu göreliğin ilk türü bakımından mutlak, olumsuz göreliğin ilk türü uyarınca izafidir; göreliğin ikinci türü bakımındansa olumlu da olumsuz da izafidir. Gelin «olumlu»yu ve «olumsuz»u, en azından bu yazının kalanında, diğer bütün anlam ve çağrışımlarından ayıklayıp, bu bağlamda kullanalım.

Kültür bir olumluya dayanan olumsuzdur; olumlunun olmaması halidir. Sağ ve sol örneğinde olduğu üzere, bazı olumsuzluklar başka bir olumsuza dayanır. Sağ sol olmayandır, sol ise sağ olmayandır; sol ortadan kalkmadan sağ asla ortadan kalkamaz. Ancak, «ortadan kalması» ne demektir? «Ebeveyn» ve «çocuk» da birbirlerine dayalı olumsuzluklardır; çocuk olmadan ebeveyn olmaz, ebeveyn olmadan çocuk olmaz. Bu durumda ebeveynin ortadan kalkması daha önce çocuk olanları ortadan kaldırmaz ama onların çocukluğunu ortadan kaldırır. Çocukluğun ortadan kalkması için ebeveyn olanların da fiziksel olarak ortadan kalkması gerekmez; örneğin, ebeveynin varlığının ve etkisinin bulunmadığı bir ortama girdiğinde çocuk (kendi görüşüne göre çocukluğu sürse de) artık fiilen çocuk değildir.

Doğal olmayan nasıl belirebilir? Biri tutup da doğanın ussal olarak işlediğine, üstelik kendi usuna göre işlediğine iman ederse, usa aykırılıklar belirlediğinde, usunda bir hata aramaz ve aykırılıkları doğa-üstü olarak niteler. Örneğin, insanın varlığı usa aykırı bulunuyorsa, insan kendini doğa-üstü görür. Doğanın insanın usuna uygunluğu saplantısı bir yana bırakıldığında, insanın yaptıkları doğal olarak belirlenmiş olmayabilir. Bu durum da ancak tamamen doğal koşullara uygun olmak kaydıyla belirlenmemişlik olarak ortaya çıkabilir; insan yer yer zaman zaman doğal bazı koşulları değiştirebiliyorsa o koşulların doğal olduğu bir yanılsamadır. İster usun ötesinde olduğu için doğanın ötesinde olarak görülsün, isterse doğanın gerçekten ötesinde olduğu için doğanın ötesinde olarak görülsün, fiilen bir fark yaratmaz; insanilik zihinde doğal olmayan olarak belirir.

«Kültür» ile doğal olmayanlar kast edilir, yani doğallığın olmamasına karşılık gelir. Doğal olmayanların kökü olarak da dil, bilinç, irade gibi insanilikler görülür. Buna göre, insan davranışının doğa kurallarından çıkarsanamayacak hususiyetleri doğanın ürünlerinden farklı olan kültürel ürünlere yol açarlar. Ancak doğal nesnellikten farklı olan kültür, tek tek insanların öznelliklerinin toplamı değildir. Kültür, yalnızca tek tek insanların doğal belirlenmişliğin ötesindeki etkinlikleriyle ortaya çıkmaz. İnsanlar birlikte yaşarken, topluluk ne doğal olarak belirlenmiş olan, ne de tek tek insanların doğa ötelikleri olarak bilinç, irade vesairesiyle açıklanabilecek olan topluluk davranışıyla belirir. Topluluk davranışı ne doğal kurallılıklardan, ne de tek tek insanların davranışlarından çıkarsanabilir. Aynı insanlarla, aynı doğal ortamda, ancak ilişkilerin farklı biçimde örgülendiği farklı bir toplulukta, olacaklar da farklı olacaktır; bu farklılık farklı toplulukların, salt doğanın ötesinde değil, insanın da ötesinde olan etkilerinin farkı olarak zihne yansır. Böylece, maddi varlık ve bunun üzerinde hükmeden kurallarıyla doğaya, bilinç ve iradesiyle tek tek insanlara ilave olarak, toplu davranış ile topluluk var olmanın ve değişimin üçüncü bir belirleyicisi olur. Tek tek insanlarla topluluk birlikte, doğal olmayan olarak kültüre tekabül eder.

Kültürü doğanın olumsuzlaması olarak, insan ve topluluk birlikte oluştururlar. Medeniyet kültürden insanın olumsuzlanmasıdır; yani medeniyet ve ürünleri tek tek insanlardan arındırılmış salt toplumsallık olarak kavranır. Medeniyette ayırdedici olan örgütlü, kentsel yaşamdır. Kentinse ayırt edici özelliği insanların sınıflara ayrılmış olmasıdır. Yazılı tarih medeniyet tarihidir, dolayısıyla sınıf karşıtlıkları tarihidir.

Medeniyete eşlik eden örgütlenmeyle topluluk toplum denilen özel bir hal alır. İnsanın olumsuzlanması, bizzat insana da yansır. Medeni bakımdan, toplumdaki insanlar (doğa öteliklerine karşılık gelen) insanlıklarından soyulup, topluma dayalı bir olumsuzluk olarak bireyleşirler. Toplum bakımından tek tek bireylerin etkisi ideal olarak yoktur. Yapılacaklar toplumsal olarak belirlenmiştir; bir birey olmasa, onun yapacağını bir başka birey yapar; zaten, yedekte bekleyen yeterince birey vardır. Olumsuz kapsamında olumsuz olarak beliren medeniyet insana kendini (toplum, kent, devlet, ulus olarak hissedilen ve bu gidişle doğallığından soyulmuş tüm dünya olarak hissedilecekmiş gibi bir izlenim veren) doğal

olmayan zorunluluk olarak dayatıp, tabi olan insanı kendi zihninde insanlığından edip doğallaştırır.

Bugünün dünün olumsuzlaması olmasına dayalı olarak “Dün bitti; bugün başladı; bugün bitecek; dün başlayacak.” demek ne kadar abesse “Medeniyet biterse vahşilik başlar” demenin de o kadar abes olduğunu görmemek, çalışan sınıfın körlüğü olarak burjuvalığın en iyi örneklerinden biridir. Ancak doğallığı ve insanlığı hakir gören bir zihniyetle savunulabilecek olan medeniyet sadece bir zihnilik, insanın zihninde kurduğu bir tasarım değildir. Medeniyet az sayıdaki egemen insanın, insanların hemen hemen tümünü istismar ettiği sınıflı toplumdur. Medeni istismar becerikli de değildir, giderek müsrifleşir; istismarı muhafaza ve mümkünse yoğunlaştırmak, giderek insan hayatının ve insanın kullanabileceği doğal olanakların daha yoğun biçimde israfını gerektirir.

Yaygın ve baskın olması, medeni sömürünün kaçınılmaz koşulu olan “Medeniyetin tek alternatifi vahşiliktir; o da gerilerde kaldı.” fikriyle, medeniyeti koşulsuz olarak savunanların, kendilerini medeniyetin aşılması olarak komün önerisini getiren devrimci bir geleneğin mevcut temsilcileri olarak sunmaları ve o gelenekten kimsenin “Ne yapıyorsun sen evladım?” dememesi insanın umudunu törpüleyemez; zira, böyle utanılacak şeyler yapmak medeni değildir, insana özgüdür.